

As construcións pasivas do tipo "ser + participio" nos *Miragres de Santiago*

EDUARDO MOSCOSO MATO
Instituto da Lingua Galega

Noutro lugar¹ fixemos referencia ós valores que a construción "ser + participio" presentaba no galego medieval, por medio da análise desta construción nos *Miragres de Santiago*. Aquí imos afondar máis no valor chamado pasivo, intentando ofrecer algún dato novo.

1. Presentación da cuestión

Se se bota unha ollada a un repertorio bibliográfico sobre a pasiva, resulta evidente que é un tema que gozou e segue a gozar de certo atractivo para os estudiosos da lingua. Quizais se deba o seu interese ó feito de non haber unanimidade sobre a súa interpretación e de que, polo tanto, aínda hai moito por facer e case todo pode ser cuestionado. Hai acordo en que o termo pasiva fai referencia a unha relación entre o Predicado e o Suxeito e sobre pouco máis, xa que se discute que tipo de relación representa e ata se no sistema gramatical das linguas romances, e concretamente no do galego, é pertinente falar de pasiva. Quizais a causa deste problema estea en que o que nas linguas clásicas se denominaba activa ou pasiva, e presentaba un modo de expresión concreto e diferenciado, pasou a confundirse nas linguas romances, no plano da expresión, con outras construcións.

Sen embargo, hoxe resulta obvio que o feito de que a pasividade se exprese dun xeito sintético ou analítico non é o índice da existencia ou non de voz nunha lingua. Para que se poida considerar que unha determinada estrutura constitúe unha categoría lingüística debe levar aparelados un contido e unha expresión determinados. Cómpre, pois, analizar se as

¹ Lorenzo Vázquez, R. (ed.), *Homenaxe á profesora Pilar Vázquez Cuesta*. Universidade de Santiago. (No prelo).

construcións que chamamos pasivas teñen elementos no plano da expresión e do contido que as fagan pertinentes lingüisticamente. Para tal fin, presentaremos nas páxinas que seguen unha análise pormenorizada das construcións pasivas do tipo "ser + participio" atopadas nos *Miragres de Santiago*².

2. Frecuencia de uso

Antes de comezar parécenos interesante facer referencia á frecuencia de uso da pasiva do tipo "ser + participio", e comparala con datos do galego actual.

En todo o texto manexado atopamos un total de 164 construcións do tipo "ser + participio" con valor pasivo. Por outra banda, hai que dicir que en todo o texto dos *Miragres de Santiago* contamos un total de 6075 verbos (ou perífrases verbais) constituíntes de núcleo oracional. Tendo en conta que moitos destes verbos non admitirían a construción pasiva con "ser + participio", distinguimos entre verbos que non admitirían pasiva e verbos que si a admitirían. No primeiro grupo incluímos, ademais dos verbos intransitivos, entre outras, construcións cos verbos *haber* e *ter*, con verbos de posesión, existencia, localización, cuantificación, etc.³

No texto manexado atopamos un total de 2631 verbos que corresponden ó grupo que non admite pasiva, o que supón aproximadamente un 45% dos casos. Consideramos que o resto de verbos (3444) admite a construción pasiva, o que supón aproximadamente un 55% do total dos aparecidos no texto.

Usamos estes datos para facer un cómputo de aparicións de construcións pasivas do tipo "ser + participio" por cada 100 verbos, xa que nos parece máis axeitado este cómputo que o de ocorrencias por 1000 palabras, como fan algúns lingüistas⁴. Cremos que é máis adecuado o

²Usamos a edición de Pensado, J. L. (ed.) (1958), *Miragres de Santiago*, Anejo LXVIII da *Revista de Filología Española*, Madrid.

³Para facer esta distinción baseámonos na situación actual do galego, conscientes de que na época medieval a sintaxe dalgún verbo en particular podería diferir parcialmente da moderna. É dicir, que consideramos que unha determinada construción podía ter unha pasiva correspondente cando a ten no galego actual, e consideramos que non a presentaba nos casos en que non a presenta no galego actual. Oramos deste xeito forzados pola inexistencia de estudos sobre a situación do galego da época neste aspecto. Sen embargo, aínda que a situación puidese ser diferente, non cremos que o fose en grande medida, polo que pensamos que as estatísticas que aquí presentamos non perden fiabilidade, sobre todo tendo en conta que nós facemos unha porcentaxe das pasivas con respecto ó número de verbos que pode admitir esta construción, mentres que na maioría das análises realizadas sobre o uso da pasiva en diferentes linguas só se fai a porcentaxe de uso das pasivas sobre o total de verbos.

⁴É o caso de Svartvik (1966), para o inglés.

cómputo por número de verbos porque estas construcións son núcleos verbais e, polo tanto, é mellor comparalo estatisticamente cos núcleos oracionais (e mellor aínda, só cos que admiten pasiva) e non co número total de palabras. É certo que podemos atopar unha certa relación estatística entre o número de verbos e o número de palabras, pero non é menos certo que esta relación varía notablemente dun rexistro lingüístico a outro.

Diciamos ó principio desta sección que había un total de 164 construcións "ser + participio" con valor pasivo. Esta cifra supón un 2,69% do total de núcleos oracionais que aparecen no texto. Pero na realidade o que nos interesa é compara-las aparicións destas construcións co total de casos nos que aparece unha construción activa e podería aparecer-la pasiva correspondente. Na obra manexada aparecen 3444 verbos susceptibles de presenta-la construción pasiva do tipo "ser + participio", dos que só 164 a presentan, o que supón un 4,76% de frecuencia da construción pasiva de "ser + participio".

Esta cifra resulta bastante elevada se a comparamos coa que extraeu Cidrás (1990) do cómputo de obras do galego actual por el estudia-das (oito obras pertencentes a rexistros lingüísticos distintos), xa que atopaba que a construción "ser + participio" con valor pasivo supoñía un 0,9% dos verbos existentes (permitisen ou non a construción pasiva). Hai que ter en conta que as cifras variaban notablemente dun estilo de lingua a outro, pero oscilando sempre entre o 0,05% no caso do rexistro popular e o 3,3% no caso do galego técnico. Un caso extremo constituían os *Estatutos da Universidade de Santiago de Compostela*, que presentaban unha aparición do 6,9%.

3. Análise das construcións pasivas de "ser + participio" no plano da expresión

De todos é coñecido o debate desenvolvido entre os autores que defenden que a construción pasiva do tipo "ser + participio" ten unha forma propia que a diferencia de calquera outra construción e, polo tanto, pode ser considerada como unha perífrase verbal que expresa un contido que podemos chamar pasivo, e aqueloutros que consideran que se trata dunha construción atributiva.

Podemos citar entre os primeiros a Rojo (1974), Lázaro Carreter (1975) e Porroche Ballesteros (1988 e 1990), mentres que defenden a non existencia de pasiva, entre outros, Lenz (1920), Cámara (1972), Alarcos Llorach (1970 e 1985) e Gutiérrez Ordóñez (1986).

É este un problema interesante, pero hai que dicir que desgracia-damente as conclusións ás que chegan estes estudiosos non nos aclaran

moito, debido, quizais, a que non van máis alá dun dos planos da lingua: o plano da expresión.

Sen embargo pareceunos adecuado facer unha análise das características que presentan no plano da expresión as construcións pasivas do noso corpus. Teremos en conta o máximo número de variables posibles, nun intento de atopar algún elemento oracional ou extraoracional que diferencie unha construción pasiva dunha atributiva ou activa (á parte da distinta correspondencia entre argumentos semánticos e funcións sintácticas). Para iso faremos referencia á relación da oración pasiva coas que a rodean (tipo de oración), á situación da forma verbal (tempo, persoa...), ós elementos que compoñen a oración pasiva, e ós trazos semánticos dos argumentos principais (axente e termo).

Despois de obte-los resultados, intentaremos comparalos cos ofrecidos polas construcións activas presentes na obra examinada. Con este fin fixemos unha pequena cala no corpus, de tal xeito que examinámo-lo comportamento de 164 verbos que hipoteticamente serían susceptibles de admiti-la construción pasiva, tomados de 16 páxinas elixidas aleatoriamente⁵. Aínda que este número só constitúe aproximadamente o 5% do total de verbos que supoñemos que admitirían pasiva, serven de elemento de contraste para unha primeira aproximación. Nestes verbos activos examinamos esas mesmas variables, na procura de elementos que diferenciasen as construcións activas e pasivas, ademais da morfoloxía particular da forma "ser + participio" e da distinta correspondencia entre funcións sintácticas e semánticas.

3.1. Tipos de oracións

As construcións "ser + participio" que atopamos nos *Miragres de Santiago* pertencen na maioría dos casos a oracións principais:

- (1) "*Et era chamado Justo porque andando m̃ no ventre de sua madre era santo.*" (p.20)
- (2) "*Et asi forō abertas as portas sen ajuda,...*" (p.207)

Igualmente atopamos numerosos casos de oracións subordinadas completivas:

- (3) "..., et diso mais, que des aquel tempo ata entō **fora gobernado ali por la grraça de Deus et cōfortado do lume do Spiritu Santo.**" (p. 44)
- (4) "*Et sabede que quen quer viinr para destroyrla, que seera cōdenado en aquel outro m̃ do;*..." (p. 150),

⁵Tomamos unha páxina cada quince, ata te-los 164 verbos precisos.

mentres que só esporadicamente se atopan de Suxeito:

- (5) "*Cousa guisada et dereita parece del seer loado et onrrado por los moços sem pecado...*" (p. 14)

Menos numerosas cás completivas son as subordinadas de nexo relativo. Na maioría dos casos son especificativas:

- (6) "*Et o abade cõfiando do que lle fora dito en sonos por Santiago, jajuou cõ seus cõpaneiros trres dias faz m̃do oraçõ.*" (p.62)
- (7) "*Et Calrros pasara ja os portos cõ todo los seus, et nõ sabia ñ migalla do que fora feicto.*" (p. 142)

pero tampouco faltan as explicativas:

- (8) "*Et esta estoria que oyde[s], vos cõtamos aqui segundo cõta o liuro do Flors Sanctorum onde foy sacado de lat̃ en rromãço, que perteesçe moyto a esta estoria.*" (p. 58)
- (9) "*-Santiago apostolo, que por mãdado de Herodes fuste degolado cõ spada en Iherusalem,...*" (p. 211-212)

En canto ás subordinadas chamadas adverbiais as máis numerosas son as temporais:

- (10) "*Et ante que a vila fose çercada, fui demostrado por lo Spiritu Santo...*" (p. 37)
- (11) "*Et despois que a çidade foi entrada, acharõ que fora em aquela ora que el disera.*" (p. 210)

seguidas das causais:

- (12) "*Et esto bem podia seer, ca despois que o Nostro Señor sacou da priion, andando el preegando a sua creença, fui preso dos judeus et ençarrado ali.*" (p. 45)
- (13) "*Et a outra mais onrrada he a de Santiago porque ontre todo los apostolos foy mais onrrado en dygnidade et en onestidade apos San Pedro,...*" (p. 131)

Xa menos numerosas son as finais:

- (14) "*..., et foise cada h̃ u ao lugar onde viera a preegar a fe de Ihesucirsto, a que el seja onrrado et seruido et amado para sempre jamais m̃no çeo et m̃na terra.*" (p. 234)

As condicionais aparecen só esporadicamente:

(15) "...;et cõn todo esto se a m^h a gente **for vençuda** et eu ficar viuo, quero rreçeber baptismo." (p. 108),

ó igual cás consecutivas e modais:

(16) "...eu et m^h a gente lidaremos cõtigo por tal pleito que se a [u]osa fe mais apraz a Deus que a nosa, que nos **sejamos** u m^h **çudos**;..." (p.107),

Se comparamos estes resultados cos obtidos na análise das construcións activas (Véxase gráfico 1), podemos ver que o panorama é bastante semellante. En ámbolos casos hai unha preponderancia das oracións principais, seguidas polas completivas (estas algo máis escasas no caso das pasivas) e adxectivas. En canto ás adverbiais, nos dous casos aparecen como minoritarias, sendo as máis comúns as temporais.

TIPOS DE ORACIÓNS		PASIVAS	ACTIVAS
Principais		71	91
Subordinadas Completivas	Suxeito	2	0
	Complemento Directo	44	17
Subordinadas adxectivas	Especificativas	14	23
	Explicativas	7	3
Subordinadas adverbiais	Temporais	10	11
	Causais	8	3
	Finais	4	3
	Condicionais	2	3
	Consecutivas	1	4
	Modais	1	6

GRÁFICO 1

Desta comparación extráese que non hai diferenza substancial entre os tipos de construcións nos que adoitan aparece-las pasivas e as activas.

Ademais, resulta doado pensar que a elección dunha construción pasiva non vén determinada polo tipo de oración de que se trata, xa que onde aparecía unha pasiva podía aparece-la activa correspondente sen varia-la estrutura extraoracional, só modificando a estrutura interna da oración.

3.2. *Tempo verbal*

Tampouco parece que a construción pasiva prefira un tempo verbal determinado. Os únicos tempos que non atopamos nas pasivas dos

Miragres de Santiago son o postpretérito e o imperativo. O resto de tempos están presentes no corpus manexado.

Os máis comúns son os tempos de indicativo, sobre todo o pretérito:

(17) "*Et os galegos, (...), forō baptizados por mão do arçibispo dom Turp*" (p. 75)

(18) "*Pois que esto foy feicto, as III uirg*" (p. 227)

En segundo lugar por orde de frecuencia, atopámo-lo futuro:

(19) "*Et sabede que quen quer viinr para destroyrta, que seera cōdenado en aquel outro m*" (p. 150)

(20) "*...et sabe que d'oje a tres dias seeras d'este m*" (p. 221),

e o presente:

(21) "*..., asi por Santiago seu yrmão (...), he feicta igleia apostolical et exaltada a cre*" (p. 130)

(22) "*..., et sobre lla[s] ord*" (p. 224),

seguidos do antepretérito:

(23) "*... et dizer as grãdes cousas que forã feictas por Nostro Señor Ihesucristo fillo de Deus viuo*" (p. 26)

(24) "*Et el tomou as cadeas en que fora preso*" (p. 193-194).

O que menos aparece dos tempos de Indicativo é o copretérito:

(25) "*..., as portas do altar abrirõse et derõ tã grã rrogido que quantos y estauã coydauã que erã quebrantadas*" (p. 207)

No subxuntivo o tempo que máis aparece tamén é o pretérito:

(26) "*..., que por la morte del [cre]iã que Iherusalem fosse toda destroyda*" (p. 20)

(27) "*..., et que lle o apostolo Santiago [alcançara] grraça de Deus que lle fosse tornada ao corpo*" (p. 175)

seguido do presente:

(28) "...; et asi me temo que os que nõ fezer *ll* * boas obras, que *sejã engeytados* de Nostro Señor ao dia do Juyzo." (p. 112)

(29) "..., rrogamos a tua piadade que nos acorra, que *sejamos gardados* dos enganos do demo..." (p. 207)

O menos usado é o futuro:

(30) "...; et cõ todo esto se a m*H* *a gente *for vençuda* et eu ficar viuo, quero rreçeber baptismo." (p. 108)

Ademais atopamos algúns casos de infinitivo:

(31) "*Cousa guisada et dereita paresçe del seer loado et onrrado* por los moços sem pecado..." (p. 14)

e de xerundio:

(32) "*Et eu seendo enforcado, enpuxauame...*" (p. 8)

TEMPO VERBAL		PASIVAS	ACTIVAS
Indicativo	Presente	16	18
	Pretérito	75	97
	Copretérito	6	9
	Antepretérito	14	8
	Futuro	16	8
	Postpretérito	0	2
Subxuntivo	Presente	10	4
	Pretérito	12	7
	Futuro	4	1
Imperativo		0	3
Infinitivo		10	5
Xerundio		1	2

GRÁFICO 2

Comparando estes resultados cos obtidos da análise das activas (Véxase gráfico 2) podemos observar que non hai excesivos cambios. No caso das transitivas atopamos un maior uso do pretérito de indicativo e algún caso de postpretérito. Tamén observamos que aparece algún imperativo. Nas pasivas tamén hai oracións que podemos considerar imperativas, pero foron incluídas no presente de subxuntivo por aparece-lo verbo nunha persoa gramatical distinta da segunda.

Á vista destes datos, non se pode considerar que o uso dos tempos verbais nas construcións pasivas sexa diferente do que se observa nas activas.

3.3. *Persoa gramatical*

O maioritario nas construcións pasivas é o uso das terceiras persoas, sobre todo de singular:

(33) "*... a Galiza, onde el **fora enviado** a preegar primeiramente,...*" (p. 71)

(34) "*Et do ãno en que a primeira pedra **foy posta** ...*" (p. 169)

sendo menos abundantes os casos de terceira persoa do plural:

(35) "*..., et ante que o çeo et a terra **fosem feictos** ante el foy feicto.*" (p. 25)

(36) "*Et asi **forõ abertas** as portas sen ajuda,...*" (p. 207)

Só esporadicamente aparecen casos das outras persoas gramaticais, sexa da primeira persoa de singular:

(37) "*Eu **foy** aqui **posto** en esta altura para dar testemoyo de Ihesucristo Nazareno...*" (p. 25),

ou de plural:

(38) "*..., rrogamos a tua piadade que nos acorra, que **sejamos gardados** dos enganos do demo...*" (p. 207)

ou da segunda persoa de singular:

(39) "*...et sabe que d'oje a tres dias **seeras** d'este m do **leuada**,...*" (p. 221)

Esta mesma abundancia da terceira persoa aparece na cala que fixemos nas oracións transitivas, nas que o resto de persoas gramaticais aparece tamén en contadas ocasións (Véxase gráfico 3).

Estes datos fannos concluír que as construcións pasivas non se diferencian das activas en canto ó uso das persoas gramaticais.

PERSOAA GRAMATICAL		PASIVAS	ACTIVAS
Singular	1 ^a	2	10
	2 ^a	4	11
	3 ^a	118	85
Plural	1 ^a	2	5
	2 ^a	0	3
	3 ^a	27	43

GRÁFICO 3

3.4. Elementos da oración

Non entramos agora na consideración do Suxeito nin do Complemento Axente, porque o estudio destes elementos merece unha sección máis adiante. Vexamos outros elementos que aparecen nas oracións:

3.4.1. Complemento Indirecto (CI)

Este elemento pode aparecer tanto nas oracións activas como nas pasivas correspondentes, sen variar para nada. O que pode resultar interesante é constata-lo feito de que non hai posibilidade no galego medieval, igual que sucede hoxe en día, de que vaia este elemento nunha oración atributiva, mentres que si é posible que o faga nunha pasiva.

Sen embargo, nas construcións pasivas do tipo "ser + participio" dos *Mirages de Santiago* en moi contados casos aparece un CI expreso:

(40)"..., **fui demostrado** por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos que morauã en Iherusalem, que se fosen d'y ..." (p. 37)

(41)"...et como **foy demostrada** a San Tome" (p. 231)

Tamén son escasas as ocasións nas que atopamos un clítico de CI:

(42)"Et o abade cõfiando do que lle **fora dito** en sonos por Santiago,..." (p. 62)

(43)"¿Crees tu que atã grã pecado como tu fezeche, que che **seja perdoado** por lagremas et por jaj ♦✠us?" (p. 202)

Na cala feita nas oracións transitivas é algo maior a frecuencia de CI e de clíticos de CI, pero non de forma moi significativa (Véxase gráfico 4).

ELEMENTOS DA ORACIÓN	PASIVAS	ACTIVAS
Complemento indirecto	2	11
Complemento circunstancial	103	56
Complemento predicativo	9	2

GRÁFICO 4

3.4.2. Complemento Circunstancial (CC)

Máis da metade das construcións pasivas do tipo "ser + participio" presentan un Complemento Circunstancial, e en ocasións dous. Nos casos en que o atopamos expresan lugar, tempo, modo, causa, materia, instrumento ou finalidade. Vexamos algúns exemplos:

- (44) "..., **foy criado et ensinado** *ml* *na lee de Nostro Señor ml* *na igleia de Santa Maria de Caruoeyro,...*" (p.59)
- (45) "*Conta Josepho que por la morte d'este Santiago foy destroyda a cidade de Iherusalem...*" (p. 31)

Nas 164 oracións transitivas analizadas aparece un número sensiblemente menor de oracións con CC (Véxase gráfico 4).

3.4.3. Complemento Predicativo (CP)

Non son numerosos os casos en que as construcións pasivas presentan CP. Nos exemplos atopados refírese sempre ó Suxeito. Nun caso o verbo da oración é *ordenar*, mentres que no resto de casos atopados estamos sempre diante do verbo *chamar*:

- (46) "..., *este Santiago Alfeu foy ordenado en bispo de Iherusalem por los outros apóstollos.*" (p. 20)
- (47) "*Et por esto et porque n* *ca quedaua faz ml* *do b ml* *era chamado Justo,...*" (p. 21)

Non resulta raro que o número sexa tan pouco elevado, xa que despois de analiza-las 164 oracións transitivas elixidas aleatoriamente atopamos un situación semellante (Véxase gráfico 4).

Resumindo esta sección, diremos que en canto a elementos oracionais, as oracións transitivas e as pasivas, salvo pequenos detalles, non presentan diferencias significativas.

3.5. Tipos de verbos

Se examinámo-los verbos que aparecen nas construcións "ser + participio" con valor pasivo, observamos que presentan significados moi diversos. Coinciden todos en que son verbos transitivos (igual que sucede no galego de hoxe).

Quizais sexa destacable o caso do verbo *morrer*, que aparece en construcións pasivas (e noutras das que podemos dubidar se teñen valor pasivo ou medio). Nestes casos está funcionando como participio pasado do verbo *matar*, igual que observamos na lingua de hoxe:

(48)"...*ca se a eles voluer seera morto por lo ymigo da alma, que he o demo.*" (p. 115)

En canto ó resto dos verbos, non resulta posible facer ningún tipo de agrupación semántica, debido á súa gran diversidade. O máis que se pode dicir é que a maioría están relacionados con temas relixiosos ou bélicos, o que non é de estrañar, debido á temática da obra que examinamos.

O que si podemos é referirnos brevemente ós verbos que non atopamos. Se tiveramos un corpus máis extenso poderíamos examinar se a ausencia de certos verbos transitivos en construcións pasivas é sistemática. Sen embargo, debido ó pouco extenso do corpus (só atopamos 67 verbos distintos en construcións pasivas de "ser + participio") tampouco podemos concluír nada neste aspecto.

Examinando o galego actual, Cidrás (1990:294-320) atopa que hai certos verbos non intransitivos que non admiten a construción pasiva. Os máis significativos son os seguintes:

- Verbos de posesión, tales como *ter* ou *posuír*.
- Verbos de localización ou existencia, como *ter*, *haber*, *conter*, *estar*.
- Verbos de cuantificación, tales como *ser*, *medir*, *custar*, *durar*, *distar*...
- Verbos de identificación ou de inclusión, como *ser*, *estar*, *parecer*...

Tampouco atopamos ningún verbo destes no noso corpus, pero lembremos que o feito de non atopalo non é relevante. Teríamos que estudar un corpus máis amplo para ver se a situación non variou desde a Idade Media, e explorar máis grupos de verbos para ver se algún verbo que hoxe admite pasiva non a admitía tampouco na época medieval.

3.6. Trazos semánticos dos argumentos

Nesta sección imos examinar se nas construcións atopadas hai algunha tendencia a preferi-lo uso da pasiva dependendo das características semánticas dos dous argumentos principais (S e CA, cando aparece).

No que se refire ó Suxeito da pasiva (termo semántico ou argumento B), son sensiblemente máis numerosos os casos nos que presenta o trazo [+ humano]:

(49)"...: *et en aquel tempo era en Rroma h ◆ #u fillo de rrey de França que en tal gisa alo **fora enviado** por tributo...*" (p. 49)

(50)"«Nõ seerã coroados m̃ #nos çeos, senõ o que en este m ◆ #do lidar cõ os seus peccados»" (p. 109)

No resto das ocasións aparece o trazo [- animado]:

(51)"*Por Nostro Señor **foy** todo esto **feito** et he marauillosa cousa aos nosos ollos.*" (p. 9)

(52)"...*, et por esto a sua igleia **he** moyto **onrrada**...*" (p. 131-132)

Se comparamos estes datos cos trazos que presenta o CD (termo semántico ou argumento B) nas construcións transitivas examinadas (Véxase gráfico 5), vemos que cambian sensiblemente, xa que son mais abundantes os casos nos que presenta o trazo [-animado].

Dá a impresión de que a construción pasiva prefere que o Suxeito (argumento B) presente o trazo [+ humano]. Sen embargo, para estar certos teríamos que examinar un corpus máis amplo.

En canto ó Complemento Axente (CA), hai que dicir que en poucas ocasións presenta o trazo [-animado]:

(53)"...*et despois sobir aos çeos que n ◆ #ca **forõ desanparados** da tua presenza et da tua santidade...*" (p. 148)

TRAZOS SEMÁNTICOS DOS ARGUMENTOS		PASIVAS	ACTIVAS
Argumento A (CA da pasiva) (Suxeito da activa)	Humano	103	160
	Inanimado	14	4
Argumento B (Suxeito da pasiva) (CD da activa)	Humano	94	50
	Inanimado	70	114

GRÁFICO 5

O maioritario nos casos en que aparece o CA, ou se extraen os seus trazos do contexto, é que presente o trazo [+ humano]:

(54)"..., *et ante que o ceo et a terra fosem feictos ante el foy feicto.*" (p. 25)

(55)"..., *vayte para Iherusalem hu soen os apóstolos morar, et acharlos as y todos aj ♦ *tados; et tu seeras deles rretado...*" (p.232)

Algo semellante sucede nas construcións transitivas examinadas, nas que tamén é maioritario que o Suxeito presente o trazo [+ humano] (Véxase gráfico 5).

Do exposto neste punto 3 despréndese que en canto ós elementos oracionais e extraoracionais que presenta unha construción pasiva do tipo "*ser* + participio" non hai ningún trazo suficientemente relevante que a faga distinta dunha construción activa, aínda que podía ser interesante un estudio máis amplo sobre os trazos semánticos que presenta o argumento B (Suxeito da pasiva). Quizais por este camiño se podería chegar a resultados interesantes.

Despois de examinar no plano da expresión os elementos oracionais e extraoracionais das construcións "*ser* + participio" con valor pasivo, non atopamos nada que as faga suficientemente diferentes das activas e que poida ser considerado como trazo responsable da preferencia dun tipo de construción sobre outro.

4. Análise semántica das construcións pasivas do tipo "*ser* + participio"

Tampouco parece posible facer unha clasificación semántica deste tipo de construcións pasivas. Se examinamos tódolos casos atopados, observaremos que os verbos que aparecen nestas construcións, como xa dicíamos máis atrás, presentan significados moi diferentes. O significado dun verbo pasivo é idéntico ó do activo correspondente, aínda que coa esixencia da presentación dos argumentos baixo funcións sintácticas distintas.

Podemos examinar se as caracterizacións nocionais máis estendidas resultan adecuadas para o corpus que estudiamos.

Se intentamos aplica-la caracterización de Pena (1982), segundo a cal a pasiva se caracteriza por presenta-lo Suxeito como afectado pola acción ou proceso que indica o verbo, vemos que en case tódalas ocasións nas que aparece a construción "*ser* + participio" con valor pasivo presén-

tase o Suxeito como afectado polo proceso ou a acción que indica o verbo:

(56) "*Et a primeira aze dos moutros começou primeiramente a batalla et foy vençuda...*" (p 113)

(57) "*... eu farey que tu et tua barcha cõ todo l[o]s teus, sejadés metudos en seu poder.*" (p. 185)

Pero hai casos, sobre todo con verbos de lingua, nos que dá a impresión de que o Suxeito da pasiva non pode estar afectado pola acción verbal:

(58) "*Et ante que a vila fose çercada, fui demostrado por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos que moruã en Iherusalem, que se fosen d'y...*" (p. 37)

(59) "*..., foylle dito de noyte en vison que se quisesse traballar en aquilo que coydaua que o acabaria.*" (p.60)

Hai numerosos casos de construcións que non consideramos pasivas e que tamén habería que entendela como tales, ou polo menos como de voz media, porque presentan o Suxeito afectado pola acción do verbo:

(60) "*..., depois por los seus pecados perderõ a cremlença de Deus...*" (p. 71)

(61) "*Et foylle dito en sonos que fose ao moymlto d'este santo Oudõ et sãaria y da outra mão*" (p. 15)

Estes exemplos terían que ser considerados casos de voz media. Se así o facemos, a descrición lingüística complicaríase enormemente, razón pola que non nos parece axeitada.

Unha caracterización semellante é a que presenta García Gual (1970), para quen:

«... en español, como en outras linguas indoeuropeas actuais, el punto relevante en el empleo de la construcción perifrástica pasiva es la actividad o pasividad del sujeto en la acción;» (p. 6).

No noso corpus tódalas construcións pasivas do tipo "*ser + participio*" presentan un Suxeito no que hai pasividade. O problema xorde ó fixármonos nas construcións activas, xa que moitas delas tampouco presentan actividade do Suxeito, debido ó contido léxico de pasividade que presentan certos verbos:

(62) "Este Santiago Alfeu(..), onde lle chama a escriptura yrmaão de Nostro Señor, porque o *semellaua* mais que todo [los] hom[m]es do m[undo]..." (p. 29)

(63) "... et ya ferir en Galiza en aquel lugar onde o corpo de Santiago jazia ascondudo;"(p. 71)

Vemos, xa que logo, que estoutra caracterización semántica tam-pouco serve para a pasiva.

5. Análise das construcións pasivas do tipo "ser + participio" desde o estrato informativo. Comparación entre o galego medieval e o moderno

Xa dixemos máis arriba que non parecían adecuadas as caracterizacións da pasiva feitas tanto desde o plano da expresión como desde o plano do contido, pois estas últimas non se axeitan cos datos atopados, mentres que as primeiras parecen indicar, non dun xeito moi claro, que as construcións pasivas non existen, senón que son atributivas.

Se consideramos que na descrición lingüística podemos distinguir tres niveis perfectamente diferenciados: estratos sintáctico, semántico e informativo, como fan numerosos autores:

«..en primer lugar es necesario considerar la existencia de un nivel semántico en el que se contemple la conformación de los contenidos -representativos- de la lengua, en segundo, un nivel sintáctico, en el que se manifiesten las distintas formas de expresión gramatical de una lengua, y, finalmente, un nivel informativo que se ocupe de las variantes (secuenciales y tonales, fundamentalmente) condicionadas por la actitud del hablante.» (Jiménez Juliá, 1986:117-118);

e xa que vimos que nos estratos sintáctico e semántico non era posible caracteriza-la voz pasiva, pódese intentar facelo desde o estrato informativo. Isto é o que fai Cidrás (1990), para quen a construción pasiva ten unha dobre finalidade neste estrato:

A) Considerando que en todo acto enunciativo temos un *tema* (que se corresponde coa información coñecida e que constitúe aquilo do que se fala), e un *rema* (trátase do que se di do tema e coincide coa información nova), a construción pasiva permite presentar como tema non marcado o argumento B da predicación. Así se témo-lo esquema semántico (*Lavar_{ver} nai_{ax} nena_{ter}*) podemos plasmalo sintacticamente presentando o axente como tema:

(a) *A nai lavou a nena.*

Igualmente podemos presenta-lo termo como tema sen que varíe a correspondencia entre funcións semánticas e sintácticas:

(b) *A nena lavouna a nai.*

Sen embargo, esta forma de tematiza-lo termo semántico viría dada por unha orde marcada dos elementos sintácticos. Se queremos presentar unha tematización do argumento B nunha construción non marcada teremos que facelo por medio da construción pasiva:

(c) *A nena foi lavada pola nai.*

Polo tanto, e como dicíamos máis arriba, podemos caracteriza-la pasiva desde un punto de vista informativo. Será unha forma de presenta-lo argumento B (normalmente termo semántico) como tema dentro dunha construción non marcada en canto á orde dos elementos.

B) Outra posibilidade da construción pasiva é a presentación da acción dun xeito impersonal. Neste sentido xa se pronunciaba Lyons cando dicía:

«Si existe alguna función común a la voz pasiva en todas las lenguas habitualmente consideradas como dotadas de voz (...) ésta es la de hacer posible la construcción de oraciones 'sin agente'.» (Lyons, 1968:391).

Chega a esta afirmación a partir da comparación dun grande número de linguas. Presenta como un dato a favor da súa consideración o feito de que nalgunhas linguas, como é o caso do turco, non haxa a posibilidade de presenta-la pasiva con axente. Nesta lingua será, polo tanto, a impersonalización o trazo caracterizador da pasiva.

Se nos centramos no exemplo anterior (exemplo a), vemos que por medio da construción activa non é posible a presentación da acción dun xeito impersonal, xa que neste caso o que define a activa é a asignación da función Suxeito ó axente.

En cambio na construción pasiva correspondente (exemplo c) sempre é posible a impersonalización por medio da non presentación do Complemento Axente:

(d) *A nena foi lavada*

Naturalmente, a construción pasiva non é a única maneira de impersonalizar. Tamén se pode facer a través da construción media:

(e) *A póla rachou.*

Noutro tipo de construcións tamén se pode impersonalizar por medio da partícula *se*, ou presentando o verbo en terceira persoa do plural sen Suxeito:

(f) *Dise que virá un inverno cru.*

(g) *O río ó que chaman Tambre é ese.*

Na construción pasiva hai sempre a posibilidade de non presentación de axente. De tódalas maneiras, en ocasións aparece a construción pasiva co axente expreso. Nestes casos, sen embargo, tamén o axente aparece como informativamente pertinente, pois normalmente está presentado como foco. Menos común, e aparecendo como opción máis marcada, resulta a posibilidade de que o Complemento Axente apareza como dado.

Todas estas posibilidades resúmeas Cidrás (1990) da seguinte maneira:

«Tódalas posibilidades son conforme o exposto integradas nun sistema unitario que podemos denominar de "remoción informativa do suxeito semántico", que tería como opcións polares dunha banda a súa exclusión (subfunción impersonalizadora) como exponente radical da súa despromoción informativa, e doutra banda a súa promoción (subfunción focalizadora), pasando pola súa degradación informativa presentándoo como elemento "dado". Así a impersonalización queda incluída, como opción menos marcada e máis característica, nun sistema informativo inserido na estrutura da focalización (vs. a estrutura da tematización da outra función da pasiva,...).» (p. 212)

Polo tanto, ademais de pola súa función tematizadora, a pasiva vén caracterizada pola posibilidade de non presentar (ou en casos de focalizar) o argumento A (ou axente).

Expresado doutro xeito, e partindo dunha transformación de activa a pasiva, esta levaría consigo por un lado o paso do argumento B a tema, e por outro lado o argumento A (que normalmente é o tema da activa) pasa a non presentarse ou a aparecer como foco.

Considera Cidrás que destas dúas subfuncións da pasiva non se pode considerar unha como a primaria e outra como a subsidiaria, xa que pertencen a dúas estruturas de funcións informativas diferentes (tematización e focalización), o que impide que haxa entre elas unha xerarquización por operaren en ámbitos distintos. As dúas funcións están copresentes e superpostas na caracterización da pasiva.

Cidrás contrasta esta hipótese coa realidade do galego actual. Atopa que no caso da tematización cadra practicamente ó 100%, mentres que a impersonalización dáse nun 47%. Combinando as dúas funcións atopa que son moi poucos os exemplos que non cumpren algunha delas.

A continuación imos facer nós o mesmo co galego medieval, concretamente cos *Miragres de Santiago*, para ver se estes dous trazos eran os definitorios das construcións pasivas do tipo "ser + participio" que aparecen nesta obra.

5.1. Situación do Suxeito. Comprobación da hipótese da tematización⁶

Podemos facer unha primeira clasificación segundo o Suxeito da pasiva apareza na oración de "ser + participio", ou sexa recuperable textualmente.

5.1.1. O Suxeito fóra da oración de "ser + participio"

Isto sucede en case a metade das construcións de "ser + participio" con valor pasivo. Son casos nos que o Suxeito aparece en oracións anteriores:

(64)"*Cousa guisada et dereita paresçe del **seer loado et onrrado** por los moços sem pecado...*" (p.14)

(65)"... *andando el preegando a sua creença, **fui preso** dos judeus et ençarrado ali.*" (p. 45)

(66)"... *que desde aquel tenpo ata entõ **fora gobernado** ali por la grraça de Deus ...*" (p. 44)

Cando o verbo vai en primeira ou en segunda persoa non é preciso nin tan sequera que apareza o Suxeito en oracións anteriores, xa que se sabe perfectamente a quen se refire a acción:

(67)"... *aveome asi: que avendo batalla cõ meus ymigos **foy chagado** de h **seeta** **na** perna..."* (p.10)

(68)"... *rrogamos a tua piadade que nos acorra, que **sejamos gardados** dos enganos do demo **na** vida d'este m **do**..."* (p. 207)

A estrutura da tematización vén dada pola orde dos elementos dentro da oración. Diremos entón que o Suxeito da pasiva aparece tematizado cando presenta a posición inicial dentro da oración pasiva. Estes casos en que o Suxeito se presenta fóra do ámbito oracional (ou non se presenta) escapan á estrutura da tematización. Disto despréndese que, para examinar en que porcentaxe se produce a tematización do Suxeito, só poidamos ter en conta aqueles casos en que este elemento se presenta dentro da oración, xa que esta constitúe o marco no que funcionan as funcións informativas.

5.1.2. Suxeito dentro da oración de "ser + participio"⁷

⁶Véxase gráfico 6, ó final desta sección.

⁷Véxase gráfico 6, ó final desta sección.

Atopamos un total de 87 casos nos que o Suxeito aparece dentro da propia oración pasiva. Como acabamos de dicir, esta cifra é a que temos que ter en conta á hora de ver ata que punto se cumpre a función tematizadora do Suxeito, xa que é no marco oracional onde obra esta función.

Cando o Suxeito figura na oración pasiva pode aparecer en tres posicións:

- Antes do verbo.
- Despois do verbo.
- Entre *ser* e participio.

5.1.2.1. *Suxeito antes do verbo.*

Dos casos nos que o Suxeito figura expresado na oración pasiva, na gran maioría (61 casos, o que constitúe o 70% sobre os 87 que presenta o Suxeito dentro do ámbito oracional) aparece antes do verbo. Nestes casos figura o Suxeito da pasiva, expresión sintáctica do argumento B, como tema da oración. Son construcións do tipo:

(69) "... *et ante que o ceo et a terra fosem feictos ante el foy feicto.*" (p. 25)

(70) "*Todo los rromeus de Santiago, (...), deu ml seer rreçebudos moy b ml (...) de toda las jentes.*" (p.170)

5.1.2.2. *Suxeito despois do verbo.*

Atopamos 19 casos (22%) nos que o Suxeito da pasiva aparece despois do verbo. Son exemplos do tipo:

(71) "*Et ante que a vila fose çercada, fui demostrado por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos que moravã en Iherusalem, que se fosen d'y...*" (p.37)

(72) "... *despois que a lide foy vençuda et morto o principe Furro...*" (p. 117)

(73) "*Como deu ml seer rreçebudos os rromeus de Santiago:...*" (p. 170)

5.1.2.3.- *Suxeito entre ser e participio*

Tan só atopamos 7 casos (o que constitúe o 8%) nos que se presenta o Suxeito da pasiva entre o verbo *ser* e o participio. Nalgúns deles o CA non está expresado na oración:

(74) "...: *Por Nostro Señor foy todo esto feicto et he marauillosa cousa aos nosos ollos.*" (p. 9)

(75) "...: '*Por Nostro Señor foy esto feicto et he grã myragre aos nosos ollos*'." (p. 175)

(76) "...; *et por ende foy o mãdadeiro presentado ante Vaspasiano*..." (p. 35)

(77) "*Et por este miragre et por outros seja Deus loado et o apostolo Santiago*." (p. 200)

Nos exemplos 74 e 75 estamos ante a traducción textual dunha cita latina que presentaba o Suxeito en posición postverbal, o cal puido influír na non presentación deste elemento en posición inicial.

Resumindo esta sección diremos que das 164 construcións pasivas atopadas no noso corpus atopamos 77 casos nos que se presenta o Suxeito fóra da oración pasiva, mentres que nas 87 ocorrencias restantes o Suxeito aparece antes do verbo nun 70% dos casos.

Vemos que os casos máis numerosos son aqueles nos que o argumento B aparece tematizado. Sen embargo a porcentaxe de tematizacións deste elemento non é tan elevada como a que presenta Cidrás para o galego actual, xa que el atopa un total de 92,1% de casos nos que o Suxeito paciente aparecía tematizado. (Ver gráfico 7).

A estes datos podemos engadi-los ofrecidos polo exame da situación do CA en cada un dos casos (Ver gráfico 6):

- Dos 61 casos nos que hai tematización do Suxeito paciente, só en 6 ocasións aparece expreso o CA. Destes 6 casos, en 4 deles aparece posposto o CA, mentres que nun caso está anteposto, e noutro atopámolo entre *ser* e o participio. Polo tanto, o maioritario é que a anteposición do Suxeito paciente leve aparelada a posposición do Complemento Axente nos casos en que aparece.

- Das 19 ocasións nas que o Suxeito paciente vai detrás do verbo aparece o CA expreso en 6 casos. En 5 deses exemplos o CA vai antes. Isto móstranos que o común nos casos en que non hai tematización do Suxeito é que haxa tematización do CA, non diferenciándose tematicamente esas construcións das activas correspondentes.

-Algo semellante sucede cando o Suxeito paciente vai entre os dous elementos da construción "*ser* + participio". Dos 7 casos nos que isto sucede, en 3 deles o CA aparece expreso, 2 veces antes do verbo (aparecendo entón como tema), e no outro caso despois.

Se examinamos tódolos casos de tematización do argumento B que aparecen na obra que nos ocupa, vemos que o uso da pasiva non é o único medio utilizado para este fin.

Atopamos un total de 149 construcións nas que o elemento antes citado aparece tematizado. Como dixemos antes, nun total de 61 o medio utilizado é o uso da construción "ser + participio" con valor pasivo. Os restantes 88 casos de tematización son construcións activas nas que hai un cambio da orde normal dos elementos da oración, aparecendo o CD antes que o verbo:

(78) *"Et os clericos quando esto oyrð,..."* (p. 12)

(79) *"O que te labrou, ante n m. * despois n ♦ *ca outra tal fezo."*
(p.144)

(80) *"Foyse entõ o principe dos sacerdotes, et se ya são et ledõ nõ he de preguntar."* (p. 230)

Polo tanto, as ocasións de anteposición de CD supoñen un 59,06% dos casos de tematización deste elemento, mentres que o uso da construción pasiva supón un 40.94% dos casos (Ver gráfico 8).

Vemos polo tanto que o uso da pasiva para este fin non é o maioritario, pero aparece nunha porcentaxe respectable de casos. Ademais hai que engadir que é o único método de tematización do argumento B que non supón unha orde marcada dos elementos oracionais, xa que isto é o que sucede cando se antepón o Complemento Directo

SUXEITO	SUXEITO	Casos	COMPLEMENTO AXENTE	Casos
Fóra da oración		77	Antes do Verbo	0
			Entre <i>ser</i> e participio	0
			Despois do Verbo	16
Na oración	Antes do Verbo	61 (70%)	Antes do Verbo	1
			Entre <i>ser</i> e participio	1
			Despois do Verbo	4
de	Entre <i>ser</i> e participio	7 (8%)	Antes do Verbo	2
			Entre <i>ser</i> e participio	0
			Despois do Verbo	1
<i>ser</i> + participio	Despois do Verbo	19 (22%)	Antes do Verbo	5
			Entre <i>ser</i> e participio	0
			Despois do Verbo	1

GRÁFICO 6

SITUACIÓN DO SUXEITO E DO COMPLEMENTO AXENTE NAS ORACIÓNS DE "*SER* + PARTICIPIO" CON VALOR PASIVO.

5.2. Situación do CA. Comprobación da hipótese da impersonalización⁸

Ademais da tematización non marcada do argumento B, como unha das posibilidades que ofrecía a construción pasiva do tipo "*ser* + participio", dicíamos que tamén estaba definida por permitir presenta-la acción dun xeito impersonal. Vexámo-lo que sucede a este respecto nos *Mirages de Santiago*.

5.2.1. Ausencia do CA.

O mais común é que o CA non figure na oración, polo que se presenta a acción dunha forma impersonal. Sucede isto en 116 ocasións, o que supón o 70% das ocorrencias:

(81) "..., *et como lle fora dito en sonos...*" (p. 60-61)

(82) "..., *trouxeo o corpo del os diçipolos por mar a Galiza, onde el fora enviado a pregar primeiramente...*" (p. 71)

(83) "*Quen te teuer n ca seera vencido nll seera espantado d'outra cousa cõtraria...*" (p. 143)

⁸Véxase gráfico 9.

Miragres de Santiago

Galego actual

GRÁFICO 7
POSICIÓN DO ARGUMENTO A

Tamén pode suceder que o CA non estea expreso na oración, pero que se poida recuperar facilmente mediante o contexto (17 casos, o que constitúe o 11%):

- (84) "*Et ante que a vila **fose cercada**, fui demostrado ...*" (p. 37)
- (85) "*..., et os outros que se ño quiserõ baptizar h ~~h~~ **forõ metudos** a espada et os outros a catiuo en poder dos cristiãos*" (p. 75)
- (86) "*... et por grãde sabedoria todas **forõ** sojugadas do moy nobre Calrros et **metud[ajs]** so seu seniorio...*" (p. 79)

No primeiro dos exemplos estase a falar de como *Vespasiano* ía toma-la cidade de Xerusalén. Polo tanto, é posible saber quen é o axente da acción. No segundo podemos saber que son *os cristiãos* os que realizan a acción. Finalmente, no terceiro exemplo obsérvase que o axente de *forõ metudas* é *Calrros*, aínda que este só apareza como CA de *forõ sojugadas*.

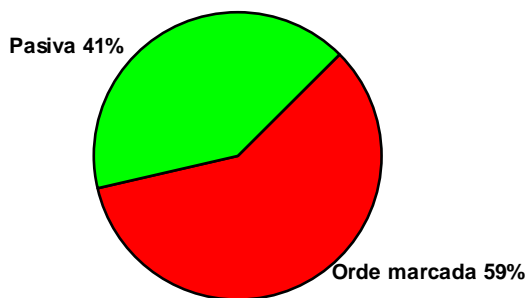

GRÁFICO 8
FORMAS DE TEMATIZACIÓN

5.2.2. Presencia do CA

O CA aparece expreso en 31 ocasións (19%), sexa introducido mediante *por* (17 casos):

- (87) "..., **fui demostrado** por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos ..." (p. 37)
- (88) "..., **forõ** anbos **vençudos**, Dario por Aleixandre, Antonio por lo enperador Oc[tau]jiano Agosto." (p. 140)
- (89) "..., que asi como por San Johã Auãgelista yrmão de Santiago, *M* na parte d'ouriente **foy feicta** en Efeso igleia apostolical et **enxaltada** a cre^Mça de Nostro Señor, asi por Santiago seu yrmão *M* na parte d'ouçidente, en Galiza, onde jaz o seu corpo, **he feicta** igleia apostolical et **enxaltada** a cre^Mça de Ihesucristo." (p. 130),

sexa mediante *de* (14 casos):

- (90) "..., ca senpre **seera cõplido** da ajuda et grraça de Deus." (p. 143)
- (91) "N ^Mca om *M* de ti **foy chagado** que podese escapar." (p. 144)
- (92) "..., **fui preso** dos judeus et **ençarrado** ali." (p. 45).

En canto á colocación do CA pode aparecer:

a) Despois do verbo. É a posibilidade máis común, atopada en 22 casos:

- (93) *"Et asi cõtou aly o rromeu que **fora liure** do laço da morte por lo apostolo Santiago;..."* (p. 9)
- (94) *"...dizer as grãdes cousas que **forã feictas** por Nostro Señor Ihesucristo fillo de Deus viuo."* (p. 26)
- (95) *"..., ca se a eles voluer **seera morto** por lo ymigo da alma, ..."* (p. 115)

b) Antes do verbo. Sucede isto en 8 casos:

- (96) *"Por Nostro Señor **foy** todo esto **feicto** et..."* (p. 9)
- (97) *"..., erã moy boos caualeyros de Ihesucristo et de moi grã nomeada en armas, mais poderosos et mays fortes ca todo los outros do m **no m do era exaltada** a creença de Deus."* (p.103)

No exemplo 96 e noutra ocasión máis (exemplo 75) a orde do CA pode vir condicionada por se-la traducción textual dunha cita latina aparecida inmediatamente antes, a cal presentaba igualmente o CA en posición inicial. Tamén hai que sinalar que no exemplo 97 a orde do CA está esixida pola construción sintáctica empregada.

c) Entre o verbo **ser** e o participio. Só se dá isto nun caso:

- (98) *"...; et tu **seeras** deles **rretado**..."* (p. 232)

Como resume desta sección diremos que das 164 construcións que nos ocupan, aparecen 31 casos nos que o Complemento Axente está expreso, sexa introducido pola preposición *por* (17 casos) ou pola preposición *de* (14 casos). Polo tanto as ocasións nas que esta construción aparece con CA expreso constitúen o 18,90% do total. Nos restantes 133 casos (o 81%) aparece a acción presentada impersonalmente. Destas 133 ocorrencias, en 17 ocasións coñecemos-lo axente gracias ó contexto extraoracional; sen embargo, son igualmente casos de impersonalización, pois a vontade do emisor era dar lugar a unha oración na que non se presentara o axente da acción (Véxanse gráficos 9 e 10).

Estas cifras contrastan coa media presentada por Cidrás para o galego actual, xa que el atopaba que os casos de impersonalización ascendían ó 47,2%, cifra bastante inferior ó 81% que nós atopamos na obra manexada (Ver gráfico 10).

COMPLEMENTO AXENTE	Casos		
Ausente da oración	133 (81%)	Colocación	Casos
Expreso na oración	31 (19%)	Antes do Verbo	8
		Entre <i>ser</i> e participio	1
		Despois do Verbo	22
TOTAL	164		31

GRÁFICO 9
SITUACIÓN DO COMPLEMENTO AXENTE NAS ORACIÓNS DE "SER +PARTICIOPIO" CON VALOR PASIVO.

Cando o CA vai expreso, o máis común é que apareza despois do verbo, cousa que sucede en 22 casos. (70,96% dos casos en que aparece CA). No medio dos dous elementos da construción "*ser* + participio" aparece só nunha ocasión. Nos restantes 8 casos aparece este CA antes do verbo (25,86% dos casos nos que hai CA expreso na oración). Tamén se observa que nos casos en que o CA vai antes o Suxeito paciente aparece sempre dentro do ámbito da oración, normalmente despois do verbo, como sucede en 5 dos 8 casos nos que o CA aparece antes. Nestas ocasións a construción pasiva perde toda a súa funcionalidade, xa que a orde dos elementos é a mesma que aparecería na corresponde construción activa coa orde non marcada.

Competindo coa pasiva como construción impersonalizadora atopamos basicamente outras dúas posibilidades constructivas que tamén impersonalizan:

- Por unha banda está a construción impersoal con *se*:

(99) "..., *ca era entõ vespera de Santiago, a que se faz oyto dias ante dia de qu* *ll* *das agostas...*" (p. 11)

(100) "*Et despois que os mouros virõ que se os vençiã* ..." (p. 113)

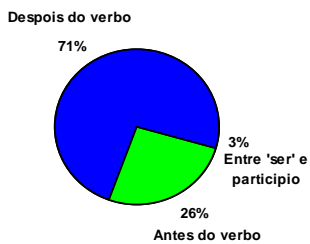
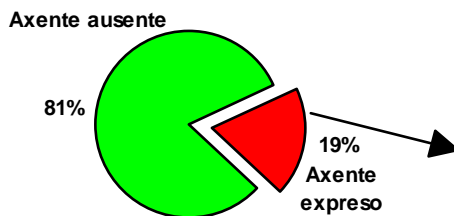
(101) *Et se alg* *us juyzõs de Deus ou dos homes for* *ll* *maõs de entender ... en estas tres igleias se deu* *ll* *de rraoar et defünçer.*" (p. 132")

- Por outro lado atopamos casos de impersonalización por medio da presentación do verbo en terceira persoa do plural, unida á non presentación do Suxeito:

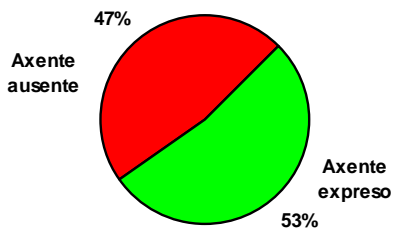
(102) "*H* *u caualeiro lonbardo, do castelo que chamã Carãtia...*" (p. 9)

(103) "Et ante a sua cadeira tinãlle h ♦ a espada nua, segundo faz m a enperador;" (p. 135)

(104) "Et segundo que diz m jaz metudo..." (p. 159)

Miragres de Santiago

Galego actual

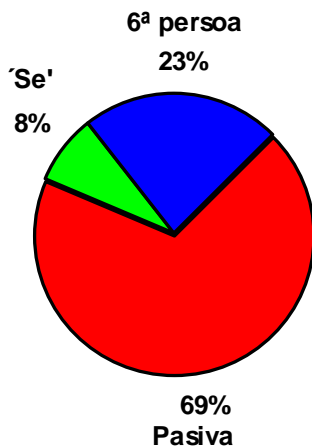
GRÁFICO 10
SITUACIÓN DO COMPLEMENTO AXENTE

Hai un total de 193 casos de impersonalizacións, dos que 133 (68,9%) presentan a forma de "ser + participio" con valor pasivo e sen aparición de Complemento Axente. O resto dos casos (o 31,1% restante) repártese do seguinte xeito (Véxase gráfico 11):

- 45 aparicións de verbo en terceira persoa do plural sen presentación do Suxeito. Supón o 23,31% do total de impersonalizacións.

- 15 ocasións nas que aparece unha construción impersoal coa partícula *se* (7,77% do total).

Do dito ata aquí extráese que as ocorrencias de construcións pasivas de "ser + participio" nas que hai impersonalización son as maioritarias, sendo tamén esta forma de impersonalización (a construción pasiva) a preferida, fronte a construcións coa partícula *se* e construcións en terceira persoa de plural sen Suxeito. O común é que o Complemento Axente vaia despois do verbo. Se vai antes, atopamos, en tódolos casos que aparecen no corpus, o Suxeito paciente expreso dentro do ámbito oracional, normalmente despois do verbo.

Miragres de Santiago

GRÁFICO 11
FORMAS DE IMPERSONALIZACIÓN

5.3. Impersonalización + tematización

Despois de ve-los datos referentes ás tematizacións e ás impersonalizacións que presentan as construcións pasivas do tipo "ser + participio" atopadas nos *Miragres de Santiago*, cómpre fixarse tamén nas porcentaxes que presentan os casos en que aparecen conxuntamente ámbalas funcións informativas e aqúeloutros nos que non aparece ningunha delas.

Só en 26 casos non aparece a función tematizadora do Suxeito paciente. Destes 26 debemos restar 2 ocorrencias (exemplos 74 e 75), nas cales a colocación do Suxeito parece estar condicionada por ser unha tradución textual dunha cita latina, na cal o Suxeito tampouco aparecía en posición temática. Dos 24 casos restantes, só en 7 ocasións non aparece tampouco a función impersonalizadora, xa que atopamos un CA expresado con *por*. Este número de aparicións redúcese á 4 se temos en conta que 4 das aparicións constitúen a repetición dunha mesma construción sintáctica.

- (105) *...que asi como por San Johã Auãgelista yrmão de Santiago, M̃na parte d'ouriente foy feicta en Efeso igleia apostolical et enxaltada a creM̃ça de Nostro Señor, asi por Santiago, seu yrmão M̃na parte d'ouçidente, en Galiza, onde jaz o seu corpo, he feicta igleia apostolical et enxaltada a creM̃ça de Ihesucristo.*" (p. 130)

Vemos que nestes casos a construción pasiva non ten ningunha función informativa, xa que o mesmo resultado se lograría cunha activa coa orde dos elementos non marcada. Nun caso máis a anteposición do CA non constitúe tematización deste elemento xa que a orde vén esixida por condicionamentos sintácticos:

- (106) *"Estes de que vos disemos, erã moy boos cauleyros de Ihesucristo et de moi grã nomeada en armas, mais poderosos et mays fortes ca todo los outros do m̃do, por que M̃no m̃do era enxaltada a creença de Deus."* (p. 103)

En canto ós dous casos restantes nos que non hai tematización nin impersonalización, nunha ocasión tanto o CA como o Suxeito paciente van despois do verbo (exemplo 71). No outro caso o Suxeito vai entre *ser* e participio e o CA despois do verbo (exemplo 88).

Contando as catro repeticións de estrutura como un só caso e excluindo as ocorrencias que son tradución de cita latina, só hai 4 casos nos que non se dá a función tematizadora nin a impersonalizadora, o que constitúe só o 2,43% do total de construcións pasivas.

Indo a outra cuestión, e despois de examina-los 61 casos nos que hai tematización do Suxeito paciente, observamos que en 55 ocasións dáse tamén a función impersonalizadora.

Máis importante aínda é o feito de que na obra estudada non atopamos un só caso no que se produza ó mesmo tempo a tematización do argumento B e a impersonalización da acción por outro medio distinto á pasiva. Hai casos de tematización por outros medios, ou tamén de impersonalización por outros medios, pero o que non se atopa é ningunha construción na que se tematicice e se impersonalice ó mesmo tempo, agás unha grande proporción de construcións pasivas.

Xa para resumir, diremos que se combinámo-las funcións impersonalizadora e tematizadora, observamos que se cumpren ambas en 55 casos, o que supón o 33,53% dos 164 en que aparece a construción pasiva. Sen embargo hai que ter en conta que desas 164 construcións pasivas só hai posibilidade de que apareza a función tematizadora en 87 construcións, xa que os 77 casos restantes presentan o Suxeito paciente fóra do ámbito oracional. Se tomamos como total a cifra de 87 (casos nos que pode haber tematización) vemos que se cumpren ámbalas funcións nun 63,21%, o que supón máis da metade das ocorrencias.

No outro extremo están os casos nos que non se dá ningunha das funcións sinaladas. Diciamos que só sucedía isto en 7 construcións, o que supón o 4,26% do total de construcións pasivas de "*ser* + participio". Esta cifra aínda se vería diminuída a un 2,43% se temos en conta que en catro ocasións se dá unha repetición da mesma estrutura.

Despois de examinados estes datos temos que concluír que a visión teórica presentada por Cidrás correspóndese cos datos do galego medieval, xa que na obra que nos ocupa vemos que a pasiva cumpre maioritariamente as funcións de tematización do argumento B e de presentación impersonal da acción, sexa independentemente ou ambas combinadas.

6. Resumo e conclusións

A existencia ou non de pasiva nas linguas romances, e concretamente no galego, é tema de controversia, debido a que a forma "*ser* + participio" presenta semellanza no plano da expresión coas construcións atributivas.

Na procura de elementos do plano da expresión que diferenciasen as construcións pasivas das activas, e que puidesen servir de fio condutor da nosa descrición lingüística, tivemos en conta o tipo de oración de que se trataba, o tempo verbal, a persoa gramatical, o contido dos verbos que aparecen en construcións pasivas, os elementos que aparecen na oración, así como os trazos semánticos do Suxeito e do Complemento Axente. Tras examinar estes datos e comparados cos obtidos nunha cala feita nas oracións activas, concluímos que non había trazos suficientemente caracterizadores da pasiva neste aspecto, agás a morfoloxía especial do verbo e a distinta correspondencia entre funcións semánticas e sintácticas que se presentan no caso da pasiva e da activa. O máis que puidemos atopar foi unha certa tendencia a aparecer nas oracións pasivas o argumento B co trazo [+humano], fronte ás activas que presentan maioritariamente o CD co trazo [-animado]

Tampouco atopamos no plano do contido elementos que caracterizasen a pasiva. Algúns lingüistas utilizan o trazo [+afección] aplicado ó Suxeito da pasiva para caracterizar esta construción, pero iso non se cumpre en tódolos exemplos do corpus estudado. Ademais atopamos construcións activas nas que o Suxeito posuía este mesmo trazo.

Seguindo a visión de Cidrás (1990), considerámo-la pasiva como un procedemento que permite, por unha banda, a tematización non marcada do argumento B (normalmente o termo semántico), e por outra a impersonalización da acción por medio da non presentación do argumento A (ou axente). Nos casos nos que non se produce impersonalización acostuma aparece-lo CA como foco.

Xa centrándonos na análise das construcións pasivas do tipo "ser + participio" atopadas nos *Miragres de Santiago*, contabilizamos un total de 164 exemplos con esta construción, o que supón unha frecuencia de uso deste tipo de pasiva dun 4,76% sobre o total de verbos susceptibles de apareceren nesta construción.

A partir do exame da situación do Suxeito e do CA nas pasivas do tipo "ser + participio" chegamos á conclusión de esta caracterización cadrada cos datos obtidos. En canto á tematización, o 70% dos casos nos que o argumento B aparece dentro da oración faino como tema. Nestes casos, de aparece-lo Complemento Axente expreso, adoita facelo despois do verbo. Pola contra, cando o Suxeito paciente non se presenta tematizado, normalmente aparece o Complemento Axente como tema, dando lugar a un estrutura informativa semellante á que presentaría a construción activa correspondente. Os casos en que se tematiza por medio da pasiva

constitúen aproximadamente o 41% das tematizacións totais. No resto das ocasións o procedemento empregado é a construción activa coa orde de elementos marcada mediante a presentación do Complemento Directo como tema.

En canto á función impersonalizadora, atopamos que nun 81% dos casos non aparece o Complemento Axente na oración. Nos casos en que aparece faino maioritariamente despois do verbo. Nos poucos casos en que vai antes adoita i-lo Suxeito paciente despois do verbo. Observando tódolos exemplos de impersonalizacións que aparecen no texto vemos que se usa maioritariamente a construción pasiva para este fin (nun 69% dos casos). Nas restantes ocasións impersonalízase por medio da partícula *se* ou *co* verbo en terceira persoa do plural acompañado da ausencia de Suxeito. Este segundo método é moito máis usado cá construción con *se*.

Se combinámo-las funcións impersonalizadora e tematizadora, vemos que se cumpren as dúas nun 63,21% dos exemplos en que o Suxeito paciente figura dentro do ámbito oracional. No extremo oposto estarían os casos nos que non se dá ningunha das funcións: atopamos 7 exemplos deste tipo, o que constitúe un 4,26% do total de construcións, cifra que poderíamos rebaixar ata un 2,43% se temos en conta que catro destes sete exemplos son repeticións consecutivas da mesma estrutura sintáctica. Ademais observamos que non hai ningún caso de impersonalización e tematización, conxuntamente, por un método distinto da construción pasiva "*ser* + participio".

Ante estes datos podemos concluír que é posible caracteriza-la pasiva como un procedemento informativo que permite a tematización do argumento B e a non presentación do axente da acción. A isto hai que engadi-la posibilidade de focalización do CA nos casos en que aparece, trazo que non é posible examinar nun texto escrito.

7. Bibliografía citada

- Alarcos Llorach, E. (1970), *Estudios de gramática funcional del español*, Gredos, Madrid. Cito pola 2ª ed. aumentada, 1978.
- (1985), "Otra vez sobre pasividad y atribución en español", en *Lecciones del I y II Curso de Lingüística Funcional*, Universidad de Oviedo, pp. 15-21.
- Câmara, J. Mattoso (1972), *The portuguese language*, University of Chicago Press, Chicago. Cito pola trad. portuguesa, *História e Estrutura da Língua Portuguesa*. Vozes. 1979³.

- Cidrás Escáneo, F. A. (1990), *Construccions pasivas en galego*, Tese de Doutoramento, Universidade de Santiago de Compostela.
- García Gual, C. (1970), *El sistema diatéutico en el verbo griego*, Anejo XXV de Emérita, CSIC, Madrid.
- Gutiérrez Ordóñez, S. (1986), *Variaciones sobre la atribución*, Centro de Estudios Metodológicos e Interdisciplinares, Universidad de León.
- Jiménez Juliá, T. (1986), *Aproximación al estudio de las funciones informativas*, Agora, Málaga.
- Lázaro Carreter, F. (1975), "Sobre la pasiva en español", en *Homenaje al Instituto de Filología y Literatura Hispánicas en su cincuentenario (1923-1973)*, Buenos Aires, pp. 200-209.
- Lenz, R. (1920), *La oración y sus partes. Estudios de gramática general y castellana*. Publicaciones de la Revista de Filología Española, Madrid. Cito pola 3ª ed., 1935.
- Lyons, J. (1968), *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge University Press, London. Cito pola traducción castelá de R. Cerdá, *Introducción a la lingüística teórica*, Teide, Barcelona, 1977⁴.
- Pena, J. (1982), "La voz en español. Intento de caracterización", *Verba*, 9, pp. 215-252.
- Porroche Ballesteros, M. (1988), «Ser», «estar» y verbos de cambio, Arco/Libros, Madrid.
- (1990), *Aspectos de la atribución en español*, Libros Pórtico, Zaragoza.
- Rojo, G. (1974), *Perífrasis verbales en el gallego actual*. Anejo 2 de Verba, Universidad de Santiago de Compostela.
- Svartvik, J. (1966), *On voice in the English Verb*, Mouton, The Hague.